

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

Volume 5, Issue 2, 2025

Iran's Legislative and Executive Criminal Policy against Money Laundering with an Emphasis on the Anti-Money Laundering Reform Law

Alireza Sedaghati¹, Mojtaba Farahbaksh^{*2}, Hatam Sadeghi Ziazi³

1. Ph.D Student of Department of Criminal Law and Criminology, Emirates Branch, Islamic Azad University, Emirates, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Law, Shahid University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Law, Payam Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 51-63

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0000-0000-0000

TELL: +989122024553

Email: mo.farahbaksh@yahoo.com

Article history:

Received: 04 Nov 2024

Revised: 11 Jan 2025

Accepted: 21 Feb 2025

Published online: 22 Jun 2025

Keywords:

Money Laundering,
Corruption, Political Crime,
Economic Crimes, Crime of
Origin, Terrorism.

ABSTRACT

Money laundering is considered a serious threat to the financial system of all countries and harms the sovereignty of governments; In Iran's economy, special attention has been paid to countering the phenomenon of money laundering for several years. The purpose of this article is to examine Iran's legislative and executive criminal policy in combating money laundering, with emphasis on the law amending the anti-money laundering law. The current article is theoretical and has been done using the descriptive analytical method and in library form. The findings indicate that Iran's legislators, after passing legislation on combating money laundering in 2016, after a few years, observing the flaws of the mentioned law and in line with the globalization of their laws in the field of money laundering and effective fight against this crime, In order to clarify the issue and disambiguate and according to the international regulations in the international conventions such as Vienna and Palermo in defining the crime of money laundering and regarding the crime of origin, the proceeds of the crime and the proceeds of the crime of money laundering and in relation to the principle of acquittal and presumption of guilt, Updated with global regulations. It can be said that the most important achievement in the amendment law of 2017 in the field of combating money laundering in Iran's legislative policy is the reversal of the principle of acquittal and the establishment of presumption of guilt against those accused of money laundering. Considering the necessity of proportionality between the crime and the punishment and the necessity of deterrence of the punishments, the legislator of our country has established prison sentences appropriate to the crime of money laundering and fines appropriate to the crime of money laundering and confiscation of property.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2025 The Authors.

How to Cite This Article: Sedaghati, A; Farahbaksh, M & Sadeghi Ziazi, H (2025). "Iran's Legislative and Executive Criminal Policy against Money Laundering with an Emphasis on the Anti-Money Laundering Reform Law". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 5(2): 51-63.

انجمن علمی فقه‌های تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

www.jccj.ir

فصلنامه فقه‌های تطبیقی

دوره پنجم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۴

سیاست جنایی تقنینی و اجرایی ایران در قبال مبارزه با پول‌شویی با تأکید بر قانون اصلاح مبارزه با پول‌شویی

علیرضا صدقاتی^۱، مجتبی فرح‌بخش^{۲*}، حاتم صادقی زیازی^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، امارات، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. (نویسنده مسؤؤل)

۳. استادیار، گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

پول‌شویی یک تهدید جدی برای سیستم مالی همه کشورها محسوب شده و به حاکمیت دولت‌ها صدمه می‌رساند؛ در اقتصاد ایران نیز چند سالی است که به مقابله با پدیده پول‌شویی توجهی خاص شده است. هدف مقاله حاضر بررسی سیاست جنایی تقنینی و اجرایی ایران در قبال مبارزه با پول‌شویی با تأکید بر قانون اصلاح قانون مبارزه با پول‌شویی است. مقاله حاضر نظری و با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و به صورت کتابخانه‌ای انجام شده است. یافته‌ها بر این امر دلالت دارد که قانون‌گذار ایران پس از قانون‌گذاری در زمینه مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۳۸۶، پس از گذشت چند سال، با مشاهده ایرادات قانون مورد اشاره و در راستای جهانی‌سازی قوانین خود در زمینه پول‌شویی و مبارزه کارآمد علیه این جرم، در جهت تبیین موضوع و ابهام‌زدایی و با توجه به مقررات بین‌المللی در کنوانسیون‌های بین‌المللی، از قبیل وین و پارامو در تعریف جرم پول‌شویی و در مورد جرم منشأ، مال حاصل از جرم و عواید حاصل از جرم پول‌شویی و در رابطه با اصل برائت و اماره مجرمیت، با مقررات جهانی به‌روزرسانی شده است. می‌توان گفت که مهم‌ترین دستاورد در قانون اصلاحی سال ۱۳۹۷ در زمینه مبارزه با پول‌شویی در سیاست تقنینی ایران، وارونگی اصل برائت و ایجاد اماره مجرمیت علیه متهمین پول‌شویی می‌باشد. با توجه به لزوم تناسب بین جرم و مجازات و لزوم بازدارندگی مجازات‌ها، قانون‌گذار کشور ما به وضع مجازات‌های حبس متناسب با جرم پول‌شویی و جزای نقدی متناسب با جرم پول‌شویی و مصادره اموال پرداخته است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۵۱-۶۳

اطلاعات نویسنده مسؤؤل

کد ارکید:-.....-.....-.....-.....

تلفن: +۹۸۹۱۲۲۰۲۴۵۵۳

ایمیل: mo.farahbakhsh@yahoo.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۴

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

واژگان کلیدی:

پول‌شویی، فساد، سیاست جنایی، جرایم

اقتصادی، جرم منشأ، تروریسم.

خوانندگان این مجله، اجازه توزیع، ترکیب مجدد، تغییر جزئی و کار روی حاضر به صورت غیرتجاری را دارند.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می‌باشد.

مقدمه

در جامعه و شرایط کنونی، مبارزه با فساد مالی و اقتصادی، یکی از مصداق‌های عدالت است. پول‌شویی یکی از جرایم اقتصادی مهم است که تأثیر منفی چشم‌گیری بر رشد و توسعه اقتصادی کشور بر جای می‌گذارد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع را مخدوش می‌سازد. در همین راستا، رهبر معظم انقلاب تأکید دارند که پول‌های نامشروع باید پالایش شده و حتماً از گردونه اقتصادی کشور خارج شود و همچنین در فقه برای اثبات شرعی بودن جرم‌انگاری پول‌شویی، دو گونه استدلال وجود دارد: نخست آن که «پول‌شویی» یکی از مصادیق «فعل حرام» است و با تمسک به قاعده «التعزیر لکل عملٍ محرّم» می‌توان برای آن مجازات در نظر گرفت؛ دوم آن که، چنان‌چه حرمت پول‌شویی احراز نشده و به اثبات نرسد، باتوجه به پیامدهای خطرناکی که برای جامعه دارد، وفق قاعده «التعزیر بما یراه الحاکم» قابل مجازات است. به همین دلیل، پول‌شویی نخستین بار در سال ۱۳۸۶ مورد جرم‌انگاری واقع و در همین راستا آیین‌نامه مربوط به آن در سال ۱۳۸۸ تصویب گردید (خوئینی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۰-۱۰۵). بعد از طی چندین سال و مشکلاتی که وجود داشت، در سال ۱۳۹۷ قانون مبارزه با پول‌شویی سال ۱۳۸۶ اصلاح و لازم‌الاجرا گردید. به‌منظور بررسی ماهیت، اهمیت و آثار پول‌شویی، می‌بایست تعریف دقیق و مناسبی از آن ارائه نمود. در قانون پول‌شویی سال ۱۳۸۶ و اصلاحیه سال ۱۳۹۷، تعریفی از پول‌شویی ارائه نشده است و موضع مقنن ایران در ارتباط با تعریف این جرم، موضعی مصداق‌محور است، یعنی قانون‌گذار به‌جای تعریف پول‌شویی و ارائه ملاک‌هایی جهت تشخیص آن، به تبعیت از کنوانسیون پالرمو، مصادیق این جرم را برشمرده است، البته برخی از حقوق‌دانان تعریفی از پول‌شویی ارائه داده‌اند. در یکی از تعاریف آمده منظور از تطهیر مال، «مخفی‌کردن منبع اصلی اموال ناشی از جرم و تبدیل آن‌ها به اموال پاک می‌باشد، به‌طوری‌که یافتن منبع اصلی مال غیرممکن یا بسیار دشوار گردد» (میرمحمدصادقی، ۱۴۰۱: ۳۳۲). بنابراین، مبارزه با پول‌شویی به‌دلیل منشأ اصلی آن که ناشی از یک جرم است و آثار مخرب پول در گردش ناشی از این عمل لازم و

ضروری است و مبارزه‌ای همه‌جانبه با جرم پول‌شویی، نیازمند ورود به مباحث سیاست جنایی در ابعاد مختلف آن، اعم از سیاست جنایی تقنینی، قضایی، اجرایی، مشارکتی می‌باشد. بنابراین لازم است که به تعاریف انواع سیاست جنایی پرداخته شود. خود اصطلاح سیاست جنایی، به‌معنای مجموعه شیوه‌هایی است که هیأت اجتماع با توسل به آن‌ها، پاسخ‌ها به پدیده مجرمانه را سازمان می‌بخشد (مارتی، ۱۳۹۵: ۲۴). سیاست جنایی قضایی شامل سیاست جنایی می‌شود که در تصمیم‌ها و رویه‌های دادگاه‌های دادگستری منعکس می‌شود (مارتی، ۱۳۹۵: ۱۳۴). سیاست جنایی مشارکتی یا همراه با مشارکت وسیع جامعه مدنی، یعنی در نظرگرفتن آثار ضروری حیاتی اهرم‌های تقویتی و نهادهای واسطه دیگری به غیر از نهاد پلیس یا قوه قضاییه، از یک‌سو، به‌منظور اعتباربخشیدن به طرح سیاست جنایی که قوه مجریه و قوه مقننه تهیه و تنظیم کند و از سوی دیگر و به‌ویژه برای فراهم‌کردن زمینه اجرای آن، استفاده از قدرت رسانه‌ها، انجمن‌ها و شهروندان در ایجاد اجماع حول یک سیاست جنایی ضروری است (لازرژی، ۱۳۹۰: ۱۵۰). سیاست جنایی تقنینی، به‌طرز تلقی و برداشتی که مقام‌های قانون‌گذاری در قالب وضع و تصویب متون مختلف، از سیاست جنایی دارند و یا آن‌چه که قانون‌گذار به ما ارائه می‌کند، می‌توان تعبیر نمود. مجموعه متون حقوقی (اعم از کیفری و غیرکیفری)، در زمینه یک پدیده مجرمانه که توسط مراجع قانون‌گذاری هر کشوری تدوین می‌گردند، بیانگر سیاست جنایی تقنینی کشور درخصوص همان پدیده می‌باشد.

همه این عوامل، سبب شده بود که پول‌شویی از یک جرم اقتصادی مهم و دارای ریسک بالای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به یک جرم ثانویه کم‌اهمیت تبدیل شود. باتوجه به ایرادات ذکرشده، پس از طی فراز و نشیب‌های فراوان در بهمن‌ماه ۱۳۹۷، قانون سابق پول‌شویی اصلاح و ابلاغ گردید، البته باتوجه به تغییرات گسترده و نوآوری‌ها و تلاش بر تبدیل جرم پول‌شویی از جرمی ثانویه به جرمی مستقل، حتی جا داشت که قانون قبل نسخ گردد. در قانون اصلاحات مبارزه با پول‌شویی، تغییرات و نوآوری‌هایی، از جمله عبور از اصل صحت و پذیرش فرض مجرمیت، تعاریف برخی اصطلاحات

در سه مرحله جاسازی، لایه‌سازی و یکپارچه‌سازی محقق می‌شود» (سلیمی، ۱۳۸۱: ۱۱۷-۱۱۵). پول‌شویی زمانی اتفاق می‌افتد که درآمدهای کسب و کار، توجیه قانونی ندارند و برای این‌که از حالت غیرقانونی خارج شوند و شکل پول‌های معمولی را به خود بگیرند، به‌وسیله پول‌شویی تطهیر می‌شوند که این روند و پدیده، بستگی به شرایط اقتصادی هر جامعه دارد (موسوی مقدم، ۱۳۹۱: ۲۵). به‌عبارت دیگر، هنگامی که داد و ستدهای مالی یک‌سری اقدامات غیرقانونی، از قبیل قاچاق کالا یا مواد مخدر، تأمین مالی عملیات جنایی و یا در ارتباط با فرار مالیاتی برای انجام‌دادن تکلیف قانونی مرتبط با مالیات‌ها باشد و یا ناشی از اختلاس و ارتشا و یا ناشی از سوءاستفاده در زمینه قراردادهای دولتی یا در هر زمینه دیگری باشد، هرگونه اقدامی برای پنهان کردن منشأ این درآمدها در واقع ماهیتاً شکل پول کثیف را به خود می‌گیرد و اگر عاملان این‌گونه اقدامات، موفق شوند، مسیر کسب پول را محو کنند، عملیات پول‌شویی صورت می‌گیرد (جزایری، ۱۳۸۲: ۴۹).

۱-۱-۱- منابع جرم‌انگاری پدیده پول‌شویی

در این قسمت به بررسی منابع جرم‌انگاری پدیده پول‌شویی پرداخته می‌شود.

۱-۱-۱- کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی در زمینه مبارزه با پول‌شویی

یکی از ویژگی‌های اساسی پول‌شویی که دشواری‌های بنیادین در امر مبارزه با پول‌شویی ایجاد کرده است، فراملی بودن این فرایند است. «این ویژگی و ضرورت انجام اقدامات هماهنگ در عرصه بین‌المللی، نهادهای بین‌المللی ذی‌صلاح را به اتخاذ تدابیری در این راستا واداشته است. بی‌تردید جرم بین‌المللی، مبارزه بین‌المللی می‌طلبد. در غیر این صورت، مجرمان با تغییر موقعیت جغرافیایی خود یا اموال ناشی از جرم و پناه‌آوردن به کشورهایی که در آن‌ها قانونی علیه پول‌شویی وجود ندارد، به‌راحتی و با اطمینان خاطر به اعمال مجرمانه خود ادامه می‌دهند. در این حالت، حتی مبارزه شدید در برخی کشورها، بدون پشتوانه همکاری بین‌المللی، نه‌تنها تأثیری در مبارزه با پول‌شویی و از بین‌بردن و حتی

مندرج در قانون پول‌شویی در ماده ۱ جدید، الحاق سه تبصره در ماده ۲ که دقیقاً برخلاف اصل صحت ماده ۱ قانون گذشته می‌باشد، تغییراتی در ضمانت اجرای پول‌شویی و ... رخ داده است که در رساله پیش رو، هریک از اصلاحات و الحاقات به تدقیق بیان می‌شود. باوجود اصلاحات انجام‌شده، همچنان چالش‌ها و نکاتی وجود دارد.

قانون‌گذاری موفق و مؤثر، یکی از مواردی است که منجر به پیشگیری و از بین‌بردن ارتکاب جرم پول‌شویی می‌شود، اما همان‌طور که بیان شد، مبارزه با پول‌شویی، مستلزم همکاری و بسیج تمام بخش‌هاست. سیاست جنایی اجرایی یکی از عرصه‌هایی است که در مبارزه با پول‌شویی باید بررسی شود، زیرا هرچند قوانین مناسب و کارآمدی وجود داشته باشد، باز هم امر پیشگیری و مقابله با آن جرم در مرحله اجرا با مشکلاتی روبه‌رو خواهد بود، پول‌شویی نیز از این قاعده مستثنا نیست، خصوصاً آن‌که این جرم معمولاً در بستر بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری و سایر بنگاه‌های اقتصادی، از قبیل بورس، بیمه و ... رخ می‌دهد و در این بستر، اولاً سودمندی چرخش وجوه کلان؛ ثانیاً نیازمندی حیات بانک‌ها و مؤسسات و سایر دستگاه‌های مشمول مبارزه با پول‌شویی به این وجوه و درنهایت، عدم شفافیت لازم در این دستگاه‌ها، پیاده‌سازی الزامات قانونی و رسیدگی‌های قضایی در این حوزه را با مشکل روبه‌رو می‌سازد. بنابراین در قسمت دوم پژوهش، به این سؤال پاسخ داده می‌شود که سیاست جنایی تقنینی و اجرایی ایران در مبارزه با پول‌شویی چگونه است و تغییرات و چالش‌های آن در قانون اصلاحی چیست و چگونه ارتقا می‌یابد.

۱- سیاست جنایی تقنینی ایران در قبال مبارزه با پول‌شویی

«تطهیر پول یا پول‌شویی به مجموعه فعل و انفعالاتی گفته می‌شود که از سوی مجرمان مرتبط با درآمدهای نامشروع و مجرمانه به‌منظور قانونی جلوه‌دادن این درآمدها و مخفی نگه داشتن منشأ غیرقانونی آن‌ها به‌عمل می‌آید. این فعل و انفعالات شامل نقل و انتقال درآمدهای نامشروع، اخفای آن‌ها، تغییر ماهیت واقعی، منبع، محل واگذاری و جابه‌جایی حقوق مربوط به دارایی‌های ناشی از جرم می‌شود. این فرایند

اموال ناشی از جرایم مقید در این کنوانسیون، به منظور اختفا، کتمان وجود، ماهیت واقعی و منبع نامشروع و مجرمانه آنها با علم به این که این اموال از ارتکاب جرایم مذکور ناشی شده‌اند» (موسوی مقدم، ۱۳۹۱: ۸۳).

۱-۱-۱-۲- اساسنامه کمیته باسل (بال)

کمیته باسل در اواخر سال ۱۹۷۴ توسط رؤسای بانک‌های مرکزی ده کشور تشکیل گردید. این کمیته قدرت نظارتی فراملیتی ندارد و استنتاجات آن هرگز دارای قدرت قانونی نیست، ولی متخصصین آن استانداردها، رهنمودها و توصیه‌نامه‌های مفصل نظارتی تنظیم می‌نمایند تا مقامات نظارتی هر کشور ترتیبات، قانون و ... را برای اجرای جزئیات، متناسب با سیستم داخلی خود تهیه نمایند. تصمیمات این کمیته شامل دسته وسیعی از مباحث مالی است. «درواقع این کمیته یک مرجع نظارتی رسمی در سطح بین‌المللی محسوب نمی‌شود و به همین دلیل، تصمیمات و مصوبات این کمیته به خودی خود لازم‌الاجرا نمی‌باشد. این کمیته در زمینه پیشگیری از پول‌شویی تاکنون سه مصوبه صادر کرده است که عبارتند از: بیانیه اصول باسل، اصول اساسی برای نظارت مؤثر بر بانک‌ها، اصول مربوط به هشپاری لازم در مورد مشتری» (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۵: ۷۲).

۱-۱-۱-۳- کنوانسیون شورای اروپا

شورای اروپا اولین ارگانی بود که به‌طور سیستماتیک روی پول‌شویی تمرکز نمود. در پایان دهه ۱۹۷۰ با رشد فزاینده جنایاتی مانند آدم‌ربایی، شورای اروپا مسأله را در ارتباط با افزایش پول‌شویی بررسی کرد، در نتیجه در سال ۱۹۷۷ کمیته تخصصی با وظیفه تمرکز روی مشکلاتی که در اکثر کشورها به دلیل انتقالات غیرقانونی منابعی که منشأ جنایی داشته و برای سرمایه‌گذاری در جنایت دیگری از آنها استفاده مجرمانه می‌شد، شکل گرفت. این کوشش‌ها در سال ۱۹۸۰ منجر به تهیه و پذیرش رسمی توصیه‌هایی علیه انتقال و ایمن‌سازی منابع حاصل از تبهکاری گردید. در این توصیه‌ها باتوجه به مبارزه با پول‌شویی و به‌خصوص نقشی که بانک‌ها در این ارتباط ایفا می‌کنند، پرداخته شد. آنچه که در این تصمیمات قابل توجه است، تأکید بر شناسایی مشتری است

محدودکردن آن ندارد، بلکه موجب گسترش دامنه آن به خاک دیگر کشورها نیز می‌گردد. امروز در عرصه بین‌المللی، عمل مشترک در مقابل تبهکاری، یک اصل پذیرفته شده است. از این رو کنترل موفقیت‌آمیز پول‌شویی، مستلزم تبادل اطلاعات در زمینه دادرسی‌های انجام‌شده توسط مسؤولین اجرایی و عاملین قانون، همچنین پیگردها و تحریم‌ها می‌باشد. بدون همکاری‌های بین‌المللی، تمام این تلاش‌ها با وجود صرف هزینه‌های سرسام‌آور، نتیجه چندانی نخواهد داشت» (بوسورث و سالت، ۱۳۷۶: ۲۱۷). مهم‌ترین و اساسی‌ترین مستندات بازتاب‌دهنده کوشش‌های فراگیر به عنوان مرجع اتخاذ رویکردهای مقابله با معضل جهانی پول‌شویی را چنین می‌توان برشمرد:

۱-۱-۱-۱- تطهیر پول در کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر و داروهای روان‌گردان (کنوانسیون وین)

کنوانسیون ۱۹۸۸ وین، تعریفی از پول‌شویی ارائه نمی‌دهد، اما در بند «ب» ماده ۳، مصادیقی از پول‌شویی را برشمرده است که می‌توان با تأمل در آنها تعریف پول‌شویی را استنباط کرد: «۱- تبدیل یا انتقال اموال با علم به این که اموال مزبور ناشی از ارتکاب جرم و یا جرایم موضوع بند فرعی «الف» این بند بوده و یا مشارکت در جرم یا جرایم مزبور به‌منظور اخفا و یا کتمان اصل نامشروع اموال و یا معاونت با هر شخصی که در ارتکاب چنین جرم یا جرایمی دست داشته است، جهت فرار از عواقب قانونی اقدامات خود؛ ۲- اخفا یا کتمان ماهیت واقعی، منبع، محل، واگذاری، جابه‌جایی حقوق مربوط و یا مالکیت اموال مزبور با علم به این که این اموال از جرم یا جرایم موضوع بند فرعی «الف» این بند و یا مشارکت در انجام چنین جرم و یا جرایمی، ناشی گردیده‌اند؛ مشروط بر اصول و مفاهیم مذکور در قوانین اساسی و یا عادی هریک از اعضا؛ ۳- تحصیل، تملک و یا استفاده از اموال مزبور، با علم به این که این اموال از ارتکاب جرم یا جرایمی ناشی گردیده‌اند؛ ۴- تشویق یا ترغیب علنی دیگران به‌منظور ارتکاب جرایم این ماده و یا استعمال مواد مخدر یا داروها؛ ۵- شرکت، همکاری یا تبانی در شروع جرم و معاونت و مشارکت، تسهیل و تشویق ارتکاب هریک از جرایم موضوع این ماده.»

بنابراین باتوجه به مصادیق مصرحه در کنوانسیون می‌توان تعریف زیر را از پول‌شویی استنباط کرد: «هر نوع مداخله در

عبارتند از: تطهیر، مشارکت در یک گروه مجرمانه سازمان‌یافته، فساد مالی و جرایم عدالت قضایی؛ دسته دوم، جرایم غیرحصری است که ماده ۲ آن را تعریف کرده است، یعنی جرایمی که ماهیت فراملی داشته و توسط یک گروه سازمان‌یافته ارتکاب یابد. این جرایم باید شدید بوده یا در کنوانسیون بیان شده باشد و جرم شدید، جرمی است که در بیش از یک کشور ارتکاب و یا مقدمات یا اثرات آن در کشور دیگری محقق شود. ماده ۶ و ۷ کنوانسیون درباره جرم تطهیر اموال است و ماده ۷ یک پیشگیری را مطرح می‌کند، یعنی حساب‌های مشکوک بانک‌ها گزارش می‌شود (پهلوان و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۹).

۱-۱-۱-۵- کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد (مریدا) مصوب ۲۰۰۳

سازمان ملل متحد، اولین سازمان بین‌المللی است که اقدام اساسی و مهمی را در زمینه مبارزه با پول‌شویی در سطح جهان انجام داده است. اقداماتی که در این راستا توسط سازمان ملل متحد شکل گرفته است، بسیار اهمیت دارد، چراکه حدود ۱۹۱ کشور از سراسر جهان عضو این سازمان هستند و همچنین این سازمان اختیار تصویب معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی را دارد که به محض امضا یا تصویب در حقوق داخلی یک کشور، برای آن کشور لازم الاجرا می‌گردد. به‌طور مثال، مصوبات برخی از ارکان این سازمان مثل قطعنامه‌هایی که شورای امنیت سازمان ملل در اجرای مقررات فصل هفتم منشور سازمان ملل در زمینه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی تصویب می‌کند، به‌خودی‌خود، یعنی بدون نیاز به امضا یا تصویب آن در حقوق داخلی کشورها لازم‌الاجرا می‌باشد (عباسی، ۱۴۰۰: ۱۶۶).

۱-۱-۱-۶- نیروی ویژه اقدام مالی برای مبارزه با پول‌شویی FATF

گروه ضربت اقدام مالی FATF یک مجموعه نیمه‌دولتی است که در سال ۱۹۸۹ توسط وزیران دادگستری کشورهای عضو گروه ۷ در پاریس در زمینه کنترل و مبارزه با پول‌شویی و ارائه راهکارهای لازم تشکیل شد. حوزه فعالیت این سازمان، منطقه یا مناطق خاصی از جهان نمی‌باشد. هدف گروه ضربت اقدام مالی، این است که استانداردهایی را تعیین

(تذهیبی، ۱۳۹۶: ۱۰۴). از زمان برگزاری دوازدهمین کنفرانس روسای مؤسسات تحقیقاتی جرم‌شناسی در سال ۱۹۷۷، شورای اروپا توسط کمیته متشکل از متخصصان، موضوع پول‌شویی را مورد بررسی دقیق کارشناسانه قرار داد. نتیجه کار این کمیته به‌صورت توصیه‌نامه ۲۷ ژوئن ۱۹۸۰ که متضمن هشدار به کشورها جهت مراقبت شدید از سرمایه‌های ناشی از اعمال مجرمانه بوده است، جلوه‌گر شد. در این توصیه‌نامه آمده است: «انتقال سرمایه‌های دارای منشأ جزایی، از کشوری به کشور دیگر و فرایندی که به‌موجب آن این سرمایه‌ها از طریق داخل شدن در نظام اقتصاد قانونی، شستشو می‌شوند، مشکلات حادی را ایجاد می‌کند و ارتکاب اعمال جزایی بیشتر را تشویق می‌نماید و بدین‌وسیله موجب می‌شود، این پدیده در سطح ملی و بین‌المللی گسترش یابد» (بابایی کنگ لو و رستمی غازانی، ۱۳۸۹: ۱۲۴-۸۹).

۱-۱-۱-۴- کنوانسیون مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی (پالرمو)

«این کنوانسیون با نام (کنوانسیون مبارزه علیه جرایم سازمان‌یافته فراملی) در سال ۲۰۰۰ به تصویب رسیده و توسط وزیر امور خارجه ایران نیز امضا شده است، اما هنوز به تصویب مجلس شورای اسلامی نرسیده است. دولت ایتالیا که قلب مافیاست، برای ابراز انزجار مافیا این کنوانسیون را از ۱۲ تا ۱۵ دسامبر ۲۰۰۰ در شهر پالرمو در نزدیکی سیسیل که مرکز مافیاست برای امضای کشورها، مفتوح نمود. هدف این کمیسیون، مبارزه با جرایم سازمان‌یافته اقتصادی است، اما شامل تروریسم نمی‌شود، هرچند سازمان‌یافته باشد. گروه سازمان‌یافته در این کنوانسیون، گروهی است که به‌صورت اتفاقی و تصادفی تشکیل نشده، بلکه عرفاً استمرار داشته باشد و جرم سازمان‌یافته جرمی است که مرتکبان آن حداقل سه نفر بوده و در یک دوره زمانی مشخص به‌وجود آمده باشد و هدف آن، منفعت مستقیم یا غیرمستقیم مالی باشد. جرم سازمان‌یافته با جرم مشارکتی تفاوت دارد، زیرا باید در آن سلسله مراتب وجود داشته و تقسیم کار شود و هدف آن‌ها ارتکاب جرم برای همیشه یا مدتی معین باشد» (بقایی هامانه، ۱۳۸۳: ۳۸۱). جرایمی که در این کنوانسیون آمده است، به دو دسته تقسیم می‌شود: یک دسته جرایم حصری است که

قابل ملاحظه در مقابل قاچاق سازمان‌یافته کالا و انسان، همسایگی با کشورهای مافیایی تازه استقلال‌یافته آسیای میانه و مجاورت با عراق به‌عنوان یکی از محورهای اصلی بحران در منطقه و ترکیه به‌عنوان یکی از جرم‌خیزترین کشورهای دنیا، گسترش جرایم مربوط به مواد مخدر در کشور و توسعه جرایم علیه اموال، ارتشا و فساد اداری، رشد قاچاق کالا، گسترش بخش غیررسمی اقتصاد، به‌ویژه عدم توسعه اقتصادی، نابسامانی شرایط اقتصادی و بیمار بودن بنیان‌های اقتصادی، از عواملی هستند که ایران را به محل مناسبی برای فعالیت پول‌شویی تبدیل کرده است (موسوی مقدم، ۱۳۹۱: ۱۶۹). یکی از تکالیف بسیار مهمی که توسط کنوانسیون سازمان ملل متحد برعهده کشورهای عضو قرار داده است، اتخاذ تدابیر کنشی و واکنشی مناسب برای مبارزه با جرایم مربوط به فساد مالی و اداری است. یکی از این جرایم پول‌شویی است. در نظام حقوقی ایران، اقدامات متعددی در رابطه با مقابله با جرم پول‌شویی انجام گرفته است و بررسی‌های انجام‌شده در این رابطه نشان می‌دهد که نهادهای مختلف دولتی و قضایی، مبارزه با پول‌شویی را در زمره اهداف و وظایف اساسی خود قرار داده‌اند. «تمامی عملیات مجرمانه یا غیرقانونی سودآور، از قبیل اخاذی، قاچاق اسلحه و مواد مخدر در نهایت به پول‌شویی ختم می‌شود. این درحالی است که پدیده پول‌شویی به مرور زمان رشد و تکامل یافته و هر روز چهره‌های جدیدی ظاهر شده است، به‌نحوی که ممکن است، در طول زمان از لحاظ ماهیت تفاوت چندانی نکرده باشد، ولی از لحاظ نحوه ارتکاب دچار تحولاتی شده باشد که برای جامعه بسیار خطرناک‌تر از پیش است» (صادقی عمروآبادی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۷-۹۷). از این‌رو، باتوجه به شرایط خاص ایران، به بررسی سیاست جنایی اجرایی ایران در قبال مبارزه با پول‌شویی می‌پردازیم.

۲-۱- اهمیت و ضرورت پیش‌گیری از جرم پول‌شویی

جرم پول‌شویی باتوجه به این نکته که نوعی جرم واسطه‌ای و میانی است، حائز اهمیت است. به تعبیر دیگر، در جرم پول‌شویی، ما از یک‌سو با جرایمی روبه‌رو هستیم که دارای عوایدی هستند که می‌بایست مورد پول‌شویی قرار گیرند و از سوی دیگر، با جرایم احتمالی مواجه هستیم که ممکن است

کند و اقداماتی مؤثر از نوع قانونی، نظارتی و عملیاتی را برای مبارزه با پول‌شویی، تأمین مالی تروریسم و تهدیدات دیگر مربوط به تمامیت سیستم مالی بین‌المللی ترویج دهد. این نهاد صرفاً در آغاز به‌منظور یک چهارچوب جهانی برای مبارزه با پول‌شویی تأسیس شده بود، ولی متعاقباً به‌دنبال بروز واقعه ۱۱ سپتامبر، حوزه فعالیت خود را علاوه بر پول‌شویی، به مبارزه با تأمین مالی تروریسم هم تعمیم و توسعه داده است که امروزه این نهاد به‌طور مشخص در این دو حوزه فعالیت می‌کند. گروه ضربت اقدام مالی پیشنهادی بسیاری را ارائه کرده است که به‌عنوان استانداردهای بین‌المللی برای مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و تکثیر سلاح‌های کشتار جمعی شناخته می‌شوند. پیشنهادهای گروه ضربت اقدام مالی ابتدا در سال ۱۹۹۰ منتشر شد و در سال ۱۹۹۶، ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ و اخیراً در سال ۲۰۱۲ مورد بازنگری قرار گرفته است. به‌طور کلی می‌توان گفت «طبق سازمان FATF: کوتاهی در مبارزه پول‌شویی، سودآوری فعالیت‌های مجرمانه یا غیرقانونی را برای مجرمان آسان‌تر می‌کند. کوتاهی در مبارزه با پول‌شویی، سازمان‌های مجرم را در تأمین مالی فعالیت‌های مجرمانه و گسترش آن فعالیت‌ها آزادتر می‌گذارد. امکان به کارگیری شبکه مالی رسمی از سوی پول‌شویان، خطر فسادپذیری نهادهای مالی و بخش مالی اقتصاد ملی را به همراه می‌آورد. انباشت قدرت و ثروت توسط مجرمان و گروه‌های بزهکار برخوردار از امکان پول‌شویی، تهدیدی جدی برای اقتصادهای ملی و به‌ویژه نظام دموکراتیک به‌شمار می‌آید» (موسوی اصفهانی، ۱۳۹۵: ۷۵).

۲-۲- سیاست جنایی اجرایی ایران در قبال مبارزه با پول‌شویی

هرچند حاکمیت نظام کنترل ارزی و دشواری نقل و انتقال ارز از طریق کانال‌های قانونی، جذابیت‌های استفاده از نظام بانکی ایران را برای مقاصد پول‌شویانه کم‌رنگ می‌کند، اما با توجه به مجاورت ایران با بزرگ‌ترین کشورهای تولیدکننده مواد مخدر «افغانستان و پاکستان» قرارگرفتن در مسیر ترانزیت کالاهای مجاز و غیرمجاز، به‌ویژه مواد مخدر تولیدشده در کشورهای مثلث طلایی و هلال طلایی به اروپا، هم‌جواری با مراکز آزاد تجاری منطقه‌ای همانند دبی و بحرین، وسعت مرزهای آبی و خاکی و در نتیجه آسیب‌پذیری

۲-۲-۲- تدابیر پیشگیرانه در مقابله با پول‌شویی

باتوجه به ویژگی‌های خاص جرم پول‌شویی، عمده تدابیر پیش‌بینی‌شده برای پیشگیری از آن، از نوع پیشگیری وضعی است. «منظور از پیشگیری وضعی، تمامی شرایط، علل و اوضاع و احوال خارجی است که مقدم بر ارتکاب جرم بوده و فرد بزهکار را احاطه می‌کنند، به‌نحوی که با تغییر و اصلاح آن شرایط، می‌توان رفتار مذکور را تغییر داد، به‌نحوی که کم و بیش عملی سودمند و دارای خطر کمتری باشد» (کسن، ۱۳۹۴: ۲۲۵). در پیشگیری وضعی، با شناسایی موقعیت‌هایی که جرم در آن واقع شده است، سعی می‌شود، با تغییر و اصلاح موقعیت‌ها از بروز جرم جلوگیری به‌عمل آید. پیشگیری از جرم پول‌شویی، مستلزم شناخت بازارهای پول‌شویی است. «بی‌شک، عواید جزئی و خرد ناشی از جرم، قابلیت تطهیر در دادوستدهای روزمره و برای رفع ضروریات زندگی را دارد که پیشگیری از این دسته پول‌شویی‌ها امری بسیار دشوار است، ولی پول‌شویی در حجم بسیار گسترده، نیازمند ورود در بازارهای مالی و سرمایه‌گذاری است. در این میان، بانک‌ها باتوجه به تجهیز مؤسسات مالی و اعتباری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند، چراکه اولاً بانک‌ها و مؤسسات مالی به فناوری ارتباطات نوین امکان جابه‌جایی سریع و بدون حضور فیزیکی وجود دارد؛ ثانیاً حجم زیاد مبادلات به بانک فرصت بررسی و تجزیه و تحلیل نقل و انتقالات را نمی‌دهد؛ ثالثاً مجرمین پول‌شویی می‌توانند از طریق اینترنت در خارج از کشور محل پول‌شویی، مرتکب آن شوند» (مرادی، ۱۳۸۷: ۱۵۰)، لذا باتوجه به آنچه گفته شد، عمده تدابیر وضعی پیشگیری، ناظر به مؤسسات مالی و بانکی است که در ادامه به بیان این تدابیر می‌پردازیم.

۲-۲-۱- پیش‌بینی سازوکارهای مربوط به همگرایی بین‌المللی

در این گفتار، سازوکارهای مربوط به همگرایی بین‌المللی را در چهار بند، مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۲-۲-۱-۱- بهره‌گیری از راهکارها و توصیه‌های مصرحه در

اسناد بین‌المللی

بدیهی است «یکی از راه‌های هماهنگ‌نمودن قوانین ملی مبارزه با پول‌شویی، بهره‌گیری از راهکارها و توصیه‌های

پس از پول‌شویی به وقوع پیوندند. امروزه ضرورت جرم‌انگاری پول‌شویی برای پیشگیری از جرایم منشأ مورد توجه کنوانسیون‌های بین‌المللی و قانون‌گذاری‌های ملی است. از این‌روست که در بخشی از مقدمه کنوانسیون وین چنین آمده است: «... با آگاهی از این‌که قاچاق مواد مخدر، منافع و ثروت‌های کلانی را برای سازمان‌های جنایتکار برون‌مرزی به دنبال داشته و آن‌ها را قادر می‌سازد تا در ساختار دولت‌ها، فعالیت‌های مشروع تجاری و مالی و کلیه سطوح جامعه رخنه نمایند. با تصمیم برای محروم‌نمودن دست‌اندرکاران قاچاق مواد مخدر از عواید فعالیت‌های بزهکارانه خود و از بین‌بردن انگیزه اصلی آن‌ها برای مبادرت به چنین اقدامات...». در مقدمه کنوانسیون مریدا نیز چنین آمده است: «... همچنین با ابراز نگرانی درخصوص ارتباط بین فساد و سایر اشکال جرایم به‌ویژه جرایم سازمان‌یافته و جرایم اقتصادی، از جمله پول‌شویی... با عدم جلوگیری، کشف و ممانعت مؤثر از نقل و انتقال بین‌المللی دارایی‌هایی که به‌صورت غیرقانونی به‌دست آمده است و تحکیم همکاری‌های بین‌المللی درجهت بازگرداندن دارایی‌ها...». همان‌طور که ملاحظه می‌شود، «در کنوانسیون‌های مذکور، به ارتباط پول‌شویی با جرایم مربوط به مواد مخدر و فساد مالی اشاره شده است، ولی ارتباط پول‌شویی منحصر به این جرایم نبوده و می‌تواند با تمامی جرایمی که به‌طور مستقیم واجد جنبه مالی و پولی هستند، مرتبط باشد» (ساک، ۱۴۰۲: ۱۲). «این طرز تلقی جرم‌انگاری پول‌شویی و مبارزه با آن در سیاست‌جنایی تقنینی ایران بی سابقه نیست، چراکه قانون‌گذار سابقاً با جرم‌انگاری تحصیل و یا معامله و یا مخفی و یا قبول‌نمودن مال مسروقه از همین سیاست جهت پیشگیری از جرم سرقت بهره برده است، چراکه اکثر قریب به اتفاق سارقین به این امید مرتکب سرقت می‌شوند که بتوانند مال مسروقه را تبدیل به پول کنند. بنابراین مؤثرترین راه برای مبارزه با سرقت، جلوگیری از خرید و فروش اموال مسروقه است. درواقع، خریداران اموال مسروقه از نظر قانون‌گذار، مسؤولیت بزرگی دارند، از آن‌رو که انگیزه سرقت را در سارقین زنده نگاه می‌دارند» (میرمحمدصادقی، ۱۴۰۱: ۳۱۵).

کامل در خصوص شخص بانی نیست» (بابایی کنک لو و رستمی غازانی، ۱۳۸۹: ۱۲۴-۸۹).

۲-۱-۲-۴- نظارت بانک‌ها و قرارگرفتن کلیه مؤسسات مالی و اعتباری تحت نظارت و کنترل بانک مرکزی

«به منظور آماده‌سازی بستر مناسب برای مبارزه با پول‌شویی، باید در سیستم پولی و بانکی کشور، تحول عمیق و گسترده‌ای ایجاد شود. اقتصاد زیرزمینی محو و نظام رانتی و تبعیضی برچیده گردد و بالاخره کلیه مؤسسات مالی و اعتباری تحت نظارت و کنترل قرار داده شوند، چراکه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، به منظور بهبود عملکرد بانک‌های کشور، حرکت در جهت استقرار بانکداری متمرکز با هدف استفاده از قابلیت‌های تکنولوژی روز دنیا و کاهش میزان تخلفات بانکی و همچنین به جهت افزایش شفافیت مبادلات تجاری و مالی و مبارزه با پول‌شویی، واجد نقش نظارتی می‌باشد» (عباسی، ۱۴۰۰: ۴۶۰).

۲-۳-۲- روش‌های اجرایی کشف جرم و شناسایی مجرم در جرم پول‌شویی

کشف جرم و شناسایی مجرم را با الهام از تقسیم‌بندی برخی نویسندگان (همتی، ۱۳۹۴: ۶۵). می‌توان به دو دسته تقسیم نمود: برخی از این اقدامات، مواردی است که در عمل مورد استفاده قرار می‌گیرد، نظیر عملیات پوششی، تحقیق مالی و شنود محرمانه؛ برخی دیگر از اقدامات، مواردی است که در قوانین و مقررات مبارزه با پول‌شویی آمده است، نظیر شناسایی ارباب‌رجوع و نگهداری سوابق وی، گزارش‌دهی نهادهای خاص و نیز تأسیس نهادهای مبارزه با پول‌شویی.

۲-۳-۱- روش‌های معمول برای کشف جرم

مراد از روش‌های معمول کشف جرم، روش‌هایی است که صرف نظر از پیش‌بینی یا عدم پیش‌بینی در قوانین و مقررات، در عمل، برای کشف جرم مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش‌های معمول برای کشف جرم پول‌شویی را می‌توان در سه عنوان عملیات پوششی، تحقیق مالی و شنود محرمانه و بررسی الکترونیک خلاصه نمود. ناگفته نماند، امکان استفاده از چنین روش‌هایی از سوی گروه ویژه اقدام مالی (FATF) به کشورها توصیه شده است. توصیه شماره ۳۱ گروه اقدام

مصرحه در اسناد بین‌المللی و از جمله قوانین نمونه تهیه‌شده توسط سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی می‌باشد، اما مسلماً به لحاظ وجود تفاوت در ساختار حقوق کشورها و شرایط و مقتضیات داخلی ممالک، همه آن‌ها به یک حد و اندازه قادر به بهره‌برداری و الگوپذیری از اسناد بین‌المللی نمی‌باشند؛ به همین دلیل، هر کشوری باتوجه به شرایط و اوضاع و احوال و ساختار حقوقی داخلی و اصول اساسی حقوق ملی خود فقط می‌تواند بخشی از مندرجات اسناد بین‌المللی را اقتباس نموده و در قوانین داخلی بگنجانند» (عباسی، ۱۴۰۰: ۴۵۷).

۲-۱-۲-۲- مبارزه با قاچاق مواد مخدر و مساعی جهت خروج ایران از مسیر حمل‌ونقل مواد مخدر

«ایران به لحاظ موقعیت جغرافیایی، در مسیر حمل‌ونقل بخش اعظمی مواد مخدر به بازارهای اروپا و روسیه قرار دارد که این امر هزینه‌های مالی و جانی بسیاری را بر ملت و دولت ایران تحمیل نموده است. ارزش کل تولیدات مواد مخدر در همسایگی مرزهای شرقی ایران به قیمت عمده فروشی، رقمی در حدود پنج میلیون دلار است که این رقم قابل توجه بایستی مورد پول‌شویی قرار گرفته و به صورت قانونی به چرخه اقتصاد کشورهای تولیدکننده مواد مخدر وارد شود» (غلامی و پوربخش، ۱۳۹۰: ۱۰۵-۷۶). به نظر می‌رسد که این موضوع نیز باید یکی از دغدغه‌های دولت بوده تا پیگیری جهت رفع معضل موجود را معمول نماید.

۲-۱-۲-۳- مستندسازی انتقال وجوه

احراز هویت متقاضیان خدمات بانکی نقش مهمی در پیشگیری از جرم پول‌شویی ایفا می‌کند. با احراز هویت افراد و حفظ آن‌ها در زنجیره پرداخت، زمینه کشف پول‌شویی افزایش پیدا می‌کند؛ در این راستا، بند ۳ ماده ۱۴ کنوانسیون مریدا مقرر می‌دارد: «کشورهای عضو، اجرای اقدامات مقتضی و امکان‌پذیر متناوبه را مدنظر قرار خواهند داد تا مؤسسات مالی، از جمله فرستندگان وجوه را ملزم به انجام موارد زیر نمایند: ۱- جهت انتقال الکترونیکی وجوه و پیام‌های مربوط، اطلاعات دقیق و معنی‌دار را در رابطه با شخص بانی بر روی فرم درج کند؛ ۲- چنین اطلاعاتی را در سراسر زنجیره پرداخت حفظ کند؛ ۳- اجرای اقدامات امنیتی دقیق جهت انتقال وجوهی که حاوی اطلاعات

بانکی واریز و سپس برداشت می‌شود، ضمن آن که حساب‌های مالیاتی افراد باید توسط حسابداران رسمی تأیید شود، اما این امر تاکنون در ایران تحقق نیافته است. اجرای این قانون در شرایط فعلی تأثیر چندانی نخواهد داشت، زیرا هیچ‌یک از صاحبان درآمد، الزامی برای اعلام درآمدهای خود و راه‌های کسب آن ندارند، چون این اظهارنامه‌ها در سیستم مالیاتی کشور ما وجود ندارد، امکان کنترل و ردیابی منشأ درآمدها از طریق سیستم مالیاتی و بانکی نیز وجود ندارد و مبارزه با پول‌شویی، به مراتب دشوارتر است. «براساس تجربه کشورهای مختلف در زمینه مبارزه با پول‌شویی، ایجاد سیستم‌های مؤثر شناسایی مشتری توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و برنامه‌های کنترل فعالیت‌های مالی مشتری، مؤثرترین اسلحه برای مقابله با پول‌شویان و جلوگیری از سوءاستفاده آن‌ها از سیستم بانکی است. شناسایی مشتری‌ها شامل شناسایی سپرده‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از خدمات بانکی می‌باشد. احراز هویت مشتری براساس کارت شناسایی معتبر و هوشیاربودن کارکنان بانک نسبت به مبادلات مشکوک و غیرمعمول، از الزامات سیستم شناسایی مشتری است که ضمن ترساندن پول‌شویان، به کشف فعالیت‌های پول‌شویی کمک می‌کند. نخستین و ضروری‌ترین گام در یک سیستم شناسایی مشتری، تأیید هویت مشتری است. پس از مرحله شناسایی مشتری، مرحله ارزیابی صحیح ریسک مشتری براساس اطلاعات حاصل‌شده از مرحله قبل است، سپس مرحله گزارش‌دهی موارد مشکوک است. در این مرحله نیز وجود یک سیستم مؤثر شناسایی مشتری بسیار کارساز و حیاتی است. بنابراین بانک‌ها، هسته اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی محسوب می‌شوند. بنابراین کارایی و موفقیت یک نظام ضدپول‌شویی، به میزان زیادی به برنامه و عملکرد بانک‌ها در طراحی و اجرای یک برنامه مؤثر ضدپول‌شویی بستگی دارد» (صدقی تبار، ۱۳۹۶: ۸۶).

نتیجه‌گیری

قانون‌گذار ایران اقدام به تعیین تکلیف درخصوص جرم‌انگاری شروع به جرم پول‌شویی و مشارکت و معاونت در پول‌شویی کرده و به‌موجب ماده ۱۳ قانون مبارزه با پول‌شویی، موارد مذکور را تابع تعاریف قانون مجازات اسلامی قرار داده است.

مالی (FATF) تحت عنوان «اختیارات مراجع اعمال قانون و انجام تحقیقات» بیان می‌دارد: «مراجع ذی‌صلاح هنگام انجام تحقیقات درباره پول‌شویی، جرایم منشأ مربوط و تأمین مالی تروریسم باید بتوانند به تمامی اسناد و اطلاعات مورد نیاز برای انجام آن تحقیقات، رسیدگی‌های قضایی و اقدامات مرتبط، دسترسی پیدا کنند. این دسترسی باید شامل اختیار توسل به اقدامات قهری برای تهیه سوابق موجود نزد مؤسسات مالی، مشاغل و حرفه‌های غیرمالی و سایر اشخاص، بازرسی اشخاص و اماکن، دریافت اظهارات شهود و توقیف و اخذ قرائن و مدارک باشد. کشورها باید اطمینان دهند، مراجع ذی‌صلاح که تحقیقات قضایی را انجام می‌دهند، قادر به استفاده گسترده و وسیعی از فنون مناسب برای انجام تحقیقات درباره پول‌شویی، جرایم منشأ مرتبط و تأمین مالی تروریسم هستند. این فنون عبارتند از عملیات مخفیانه، شنود مکاتبات و واریسی مکاتبات، دسترسی به سیستم رایانه‌ای و ارائه محصولات به‌صورت کنترل‌شده. افزون بر این، کشورها باید سازوکارهای مؤثر و مناسبی داشته باشند تا بتوانند به‌موقع متوجه شوند که آیا حساب‌های بانکی، متعلق به اشخاص حقیقی بوده و کنترل آن‌ها را در اختیار داشته یا این که به اشخاص حقوقی تعلق داشته و یا توسط آن‌ها کنترل می‌شوند» (زارع قاجاری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۳).

۲-۳-۲- روش‌های اجرایی به‌کارگرفته‌شده در قوانین و مقررات مبارزه با پول‌شویی

در مقررات داخلی، یعنی قانون مبارزه با پول‌شویی و آیین‌نامه اجرایی آن، سه روش برای کشف پول‌شویی و شناسایی مجرم پیش‌بینی شده است که عبارتند از: شناسایی ارباب‌رجوع و نگهداری سوابق وی، گزارش‌دهی اجباری و ایجاد نهادهای مبارزه با پول‌شویی.

۲-۴- عملکرد ایران در سطح جهانی در مقابله با پول‌شویی

برای مبارزه با پول‌شویی و تطهیر عواید حاصل از آن، تاکنون تلاش‌های زیادی در ایران در راستای هماهنگی‌ها و همکاری‌ها با نهادهای بین‌المللی توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بانک‌های دیگر کشور انجام شده است. در اقتصادهای توسعه‌یافته دنیا، درآمدها، به حساب‌های

از جمله شناسایی دقیق و کامل ارباب رجوع و ایجاد مرکز اطلاعات مالی مذکور در ماده ۷ قانون مبارزه با پول شویی و ایجاد واحد مبارزه با پول شویی در هر دستگاه و الزام اشخاص مشمول در زمینه مبارزه مؤثر با پول شویی و توجه خاص به مسأله مشاغل غیرمالی و الزامات اشخاص مشمول و صاحبین مشاغل غیرمالی در زمینه مبارزه با پول شویی. البته هنوز به دلیل این که قانون اصلاح قانون مبارزه با پول شویی به تازگی به تصویب رسیده (۱۳۹۷) و آیین نامه اجرایی آن نیز در سال ۱۳۹۸ به تصویب رسیده است، نمی توان نتایج آن ها را به صورت عینی و اجرایی دقیق تصویر نمود و قضاوت کاملی در زمینه اجرایی در ایران داشت، ولی با توجه به مسائلی که از شرایط جغرافیایی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و شغلی کشورمان که در فوق بیان شد و همچنین در اقتصاد ایران همچون سایر کشورها دو بخش اقتصاد رسمی و غیررسمی فعالیت دارند که در عمل، بخش رسمی غیرکارا، بوروکراتیک و دولتی است که توان بالایی برای ارائه خدمات مالی مناسب ندارد و در مقابل، بخش مالی غیررسمی فعال و کارا است که هم در انتقال کالا و هم در انتقال منابع مالی بسیار فعال و کم هزینه عمل می کند. برآوردها نشان می دهد که بخش بزرگی از اقتصاد ایران هنوز زیرزمینی می باشد. بر این اساس، بخش مالی رسمی، به علت دولتی بودن و پایبندی به قوانین کنترلی حاکم و ناکارآمدی تجاری، کمتر مورد استفاده پول شویان قرار می گیرد، اما در مقابل، در بخش مالی غیررسمی علاقمندی دوسویه برای نقش آفرینی در زمینه پول شویی وجود دارد، زیرا از یک سو مجرمین علاقمند به استفاده از امکانات و توانمندی های این بخش برای پول شویی هستند و از دیگر سو، بخش مالی غیررسمی علاقمند است تا با ارائه خدمات مالی، به ویژه خدمات مؤثر در امر انتقال ارز با بهره گیری از صرافان غیررسمی مستقر در کشورهای حاشیه خلیج فارس و دیگر نقاط دنیا، سودهای کلانی به دست آورند.

ایران در مسیر باندهای مافیایی مواد مخدر شرق و بازارهای مافیایی غرب قرار دارد. در مجموع، ایران دارای ریسک بالای پول شویی به علت موارد فوق الذکر است و این مبارزه با پول شویی را دشوار می سازد و تا زمانی که ساختارهای داخلی کشور به صورت عینی و عملی اصلاح نشوند، مبارزه با

قانون گذار اقدام به تعیین مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی نموده است و به طور کلی، سیاست جنایی تقنینی ایران در جهت مبارزه با پول شویی کاملاً از کارآمدی قانونی لازم برخوردار می باشد و مطابق با مقررات جهانی به روزرسانی شده است. حال، در خصوص سیاست جنایی اجرایی ایران به عنوان نتیجه گیری می توان گفت، هرچند حاکمیت نظام کنترل ارزی و دشواری نقل و انتقال ارز از طریق کانال های قانونی، جذابیت استفاده از نظام بانکی ایران را برای مقاصد پول شویانه کم رنگ می کند، اما با توجه به مجاورت ایران با بزرگ ترین کشورهای تولیدکننده مواد مخدر «افغانستان و پاکستان» و قرار گرفتن در مسیر ترانزیت کالاهای مجاز و غیرمجاز، به ویژه مواد مخدر تولیدشده در کشورهای مثل طلایی و هلال طلایی به اروپا، همجواری با مراکز آزاد تجاری منطقه ای، همانند دبی و بحرین، وسعت مرزهای آبی و خاکی و در نتیجه، آسیب پذیری قابل ملاحظه در مقابل قاچاق سازمان یافته کالا و انسان، همسایگی با کشورهای مافیایی تازه استقلال یافته آسیای میانه و مجاورت با عراق، به عنوان یکی از محورهای اصلی بحران در منطقه و ترکیه به عنوان یکی از جرم خیزترین کشورهای دنیا، گسترش جرایم مربوط به مواد مخدر در کشور و توسعه جرایم علیه اموال، ارتشا و فساد اداری، رشد قاچاق کالا، گسترش بخش غیررسمی اقتصاد به ویژه عدم توسعه اقتصادی، نابسامانی شرایط اقتصادی و بیمار بودن بنیان های اقتصادی، از عواملی هستند که ایران را به محل مناسبی برای فعالیت پول شویی تبدیل کرده است، به طوری که تعدادی از کارشناسان اقتصادی سازمان ملل متحد و بانک تجارت جهانی بیان داشته اند که ایران یکی از کشورهای برتر در مجموعه ای از کشورهایی است که استعداد شستشوی پول کثیف در آن ها زیاد است. ایران به کنوانسیون های متعددی در زمینه مبارزه با پول شویی و فساد پیوسته است که در این رابطه نیز اقدامات مؤثر و خوبی انجام گرفته است؛ به صورت مشروح در این تحقیق راجع به آن ها بحث و بررسی صورت گرفته است که از جمله تصویب آیین نامه مبارزه با پول شویی مصوب ۱۳۹۸ که اقدامات اجرایی مؤثر خوبی انجام شده است که مخصوصاً با توصیه های گروه ویژه اقدام مالی هماهنگی خوبی دارد،

منابع و مأخذ

- بابایی کنگلو، جابر و رستمی غازی، امید (۱۳۸۹). «پیشگیری از جرم پول‌شویی با نگاهی به سیاست جنایی تقنینی ایران». *مجله کارآگاه*، ۳(۱۰): ۸۹-۱۲۴.
- بقایی هامانه، اسماعیل (۱۳۸۳). «کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد». *مجله سیاست خارجی*، ۱۸(۲): ۳۷۹-۴۰۸.
- بوسورث، داوید روون و سالت، مارش گراهام (۱۳۷۶). *پول‌شویی*. ترجمه نصراله امیر بشیری، چاپ اول، تهران: انتشارات اداره کل پشتیبانی و آموزش نیروی انتظامی.
- پهلوان، محمدجواد؛ کشاورزی، مهسا و سهم دینی، رضا (۱۳۹۶). *بررسی جرم پول‌شویی در حقوق کیفری ایران و اسناد بین‌المللی و تبیین حقوقی پول‌شویی سایبری*. چاپ اول، تهران: انتشارات فردوسی.
- تذهیبی، فریده (۱۳۹۶). *پول‌شویی و روش‌های مبارزه با آن*. چاپ ششم، تهران: انتشارات جنگل.
- جزایری، مینا (۱۳۸۲). *جرم پول‌شویی به عنوان یک جرم مستقل (مجموعه مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی)*. چاپ اول، تهران: نشر وفاق.
- خوئینی، غفور؛ مسجدسرائی، حمید و کبیری، سهیل (۱۳۹۷). «درنگی بر جرم‌انگاری پول‌شویی». *فصلنامه مطالعات فقه و حقوق اسلامی*، ۹(۱۷): ۱۰۵-۱۳۰.
- زارع قاجاری، فردوس؛ قائم مقامی، علی و ارجمندنژاد، عبدالمهدی (۱۳۹۵). *استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم*. چاپ دوم، تهران: انتشارات تاش.
- ساکی، محمدرضا (۱۴۰۲). *آشنایی با جرم پول‌شویی*. چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات جاودانه.
- سلیمی، صادق (۱۳۸۱). «تطهیر پول در اسناد بین‌المللی و لایحه پول‌شویی». *نشریه آموزه‌های قرآنی*، ۲(۴): ۱۷-۱۱۵.

پول‌شویی به صورت عینی و عملی نمی‌تواند از کارایی بالایی برخوردار باشد. به‌علاوه، نظارت قانونی لازم بر فرآیند تحصیل درآمدها نمی‌شود و باوجود پیشرفت و اقدامات صورت‌گرفته، هنوز تا حدودی سیاست جنایی اجرایی ایران در مبارزه با پول‌شویی از پویایی و فعالیت لازم برخوردار نمی‌باشد و همچنین عدم ارتباط سیستماتیک ما بین سازمان‌ها و نهادهای دولتی با یکدیگر و همچنین عدم ارتباط سیستماتیک کارآمد مابین بخش دولتی و بخش خصوصی کشور و عدم تکمیل دولت الکترونیک و بروکراتیک و کاغذی‌بودن بخش زیادی از ادارات و اقتصاد ایران و به‌ویژه عدم اطلاع‌رسانی به مردم در مورد جرم پول‌شویی و در مورد این که ممکن است کالا و محصول خریداری‌شده (خانه، زمین، خودرو و ...) از جرم منشأ حاصل شده باشد، سیاست جنایی اجرایی ایران کارایی کافی و وافی در قبال مبارزه مؤثر با پول‌شویی را هنوز ندارد، البته چشم‌انداز خوبی باتوجه به قانون مبارزه با پول‌شویی و مخصوصاً آیین‌نامه اجرایی (مصوب ۱۳۹۸) آن (اگر به‌طور جدی و با نظارت دقیق و مستمر اجرا گردد) در پیش روی کشور قرار دارد. در پایان، درخصوص صلاحیت کیفری ایران در رسیدگی به جرم پول‌شویی نیز باید بیان داشت، یکی از راه‌های کشف جرم پول‌شویی، گزارش شورای عالی مبارزه با پول‌شویی به قوه قضاییه برای رسیدگی است.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: در این پژوهش، نویسنده دوم به‌عنوان نویسنده اصلی و مسؤول است.

تشکر و قدردانی: ابراز نشده است.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

- صادقی عمر و آبادی، بهروز؛ گوگردچیان، احمد و شهبازی، نجفعلی (۱۳۹۱). «تحلیل تجربی آثار پول‌شویی بر رشد اقتصادی مخارج دولت و نابرابری درآمدی ایران». فصلنامه پژوهش راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۱(۱): ۹۷-۱۱۷.
- صدقی تبار، رضا (۱۳۹۶). «مبانی حقوقی و ارائه راهکارهای مبارزه با پول‌شویی در نظام بانکی ایران و بانکداری بین‌المللی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی استاد ثریا چیت‌ساز، صفادشت: دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت.
- عباسی، اصغر (۱۴۰۰). حقوق کیفری اقتصادی پول‌شویی. چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- غلامی، علی؛ پوریخس، سیدمحمدعلی (۱۳۹۰). «مبارزه با پول‌شویی در قوانین ایران و اسناد بین‌المللی». فصلنامه علمی - تخصصی مطالعات اقتصاد اسلامی، ۴(۱): ۷۶-۱۰۵.
- کسن، موریس (۱۳۹۴). اصول جرم‌شناسی. ترجمه میر روح‌الله صدیق، چاپ سوم، تهران: نشر دادگستر.
- لازرژ، کریستین (۱۳۹۰). درآمدی بر سیاست جنایی. ترجمه علی‌حسین نجفی ابراندآبادی، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.
- مارتی، دلماس (۱۳۹۵). نظام‌های بزرگ سیاست جنایی. ترجمه علی‌حسین نجفی ابراندآبادی، چاپ سوم، تهران: انتشارات میزان.
- مرادی، ولی (۱۳۸۷). «سیاست جنایی ایران در قبال جرائم پول‌شویی و مطالعه تطبیقی در اسناد بین‌المللی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- موسوی اصفهانی، زینب‌السادات (۱۳۹۴). آشنایی با جرم پول‌شویی و راه‌های مقابله با آن. چاپ اول، تهران: ناشر فرهنگ پارسیان.
- موسوی مقدم، محمد (۱۳۹۱). پول‌شویی. چاپ سوم، تهران: انتشارات حقوق امروز.
- موسوی مقدم، محمد (۱۳۹۱). درآمدهای ناشی از جرم پول‌شویی. چاپ اول، کرج: انتشارات رضوانی.
- میرمحمدصادقی، حسین (۱۴۰۱). حقوق جزای بین‌الملل (مجموعه مقالات). چاپ هفتم، تهران: انتشارات میزان.
- همتی، محمدباقر (۱۳۹۴). تدابیر پیشگیرانه و مجازات در قانون مبارزه با پول‌شویی. چاپ اول، تهران: انتشارات خرسندی.